

Monumentnummer*: 531369

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 18 januari 2013
Kadaster deel/nr 82687/25

Woonplaats* Naarden
Gemeente* Gooise meren
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Naarden
Locatieomschrijving Werken aan de Karnemelksloot

Kadastrale gemeente* Naarden
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 191

Omschrijving**

Cluster 9. Drinkwaterreservoirs.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

TWEE DRINKWATERRESERVOIRS als relatief zeldzame functionele onderdelen van de Werken aan de Karnemelksloot ten zuidwesten van Naarden.

Naarden ligt op de hoge gronden tussen het Naardermeer en de Zuiderzee, die een acces vormden tot Amsterdam en was één van de belangrijkste vestingsteden van de Oude Hollandse Waterlinie. De waterlinie was primair gebaseerd op inundatie van laag gelegen gronden om zo de vijand de doorgang te beletten. Naarden lag echter op de hoge uitlopers van het Gooi, waardoor de inundaties werden bemoeilijkt. Besloten werd de hoge gronden af te graven. De Werken aan de Karnemelksloot zijn een onderdeel van de pogingen om water rond te vesting Naarden te kunnen vasthouden. In 1787 werd een damsluis aangelegd in de Karnemelksloot, die het inundatiewater moest vasthouden. Ter bescherming van de damsluis kwamen, eveneens in 1787, twee kleine, omgrachte, aarden lunetten tot stand aan weerszijden van de Karnemelksloot. Behalve ter verdediging van de sluis dienden zij ook om de vijand te beletten Naarden aan de zuidzijde te passeren. Deze lunetten zijn in de Franse Tijd deels gesloopt maar ten tijde van de Nieuwe

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Hollandse Waterlinie rond 1873-1875 vergroot en van bouwwerken voorzien. Ook de fortwachterswoning Naardermeer 7 moet uit deze tijd dateren. De fortificaties van de Nieuwe Hollandse Waterlinie bleken al snel verouderd. Als gevolg van verbeteringen van het geschut kon van steeds grotere afstand effectief doel worden geraakt. Daarom werd ervoor gekozen tijdens de mobilisatieperioden van 1914-1919 en 1939-1940 extra verdedigingswerken aan te leggen vóór de eigenlijke werken en deze uit te voeren in de vorm van groepsnesten, groepsschuilplaatsen, geschutskazematten en versperringen. Aan de oost- en zuidzijde van Naarden kwam in de mobilisatieperiode 1914-1918 een verdedigingslinie van enige kilometers lengte tot stand. Bij de Karnemelksloot werden prikkeldraadversperringen en schuilplaatsen aangelegd. Tussen de werken en de vesting werden nieuwe batterijen en infanterieloopgraven en voorzieningen gerealiseerd, waaronder betonnen drinkwaterreservoirs. Op de reservoirs konden (niet meer aanwezige) pompen worden aangesloten, waarmee in totaal een voorraad van 10.000 liter water kon worden opgepompt.

Omschrijving

TWEE DRINKWATERRESERVOIRS uit 1914-1918, toen de Karnemelksloot tot de hoofdverdedigingslinie van de werken buiten de vesting Naarden behoorde. De dicht bij elkaar gelegen reservoirs (2.70 x 2.20 x 1.00 m; l x b x h) zijn gemaakt van cementijzer-beton (dikte 0.10 m) en zijn tamelijk schaarse voorbeelden van een dergelijke voorziening uit die tijd. De reservoirs liggen ondergronds in het talud van de dijk langs het Naardermeer, enkele honderden meters ten noorden van de damsluis, en waren bedoeld om opgepompt water op te slaan ten behoeve van de in het veld gelegerde manschappen. Bovendien zijn delen van de betonwerken met twee vierkante openingen (mangaten) zichtbaar, waaruit het water kon worden geput en die voor inspectie en reiniging dienden. Op de reservoirs konden pompen worden aangesloten, maar deze zijn niet meer aanwezig.

Waardering

De TWEE DRINKWATERRESERVOIRS uit 1914-1918 zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

De onderdelen zijn voorbeelden van betonnen drinkwaterreservoirs uit de periode 1914-1918.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en als herinnering aan niet of nauwelijks meer in het terrein herkenbare veldversterkingen.

* De onderdelen zijn zeldzaam omdat weinig van zulke grote drinkwaterreservoirs resteren als onderdeel van de inmiddels grotendeels verdwenen veldversterkingen uit de mobilisatie periode 1914-1919. Bij de vesting Naarden zijn nog wel enkele reservoirs van een kleiner type bekend.

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Het onderdeel is redelijk gaaf bewaard omdat de reservoirs ondergronds nog aanwezig zijn en aan de bovenzijde ook als zodanig herkenbaar zijn.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie